

Lublin, 25.04.2016

Prof. dr hab. Walenty Baluk

Wydział Politologii UMCS

OPINIA

o osiągnięciach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych **dr Rafała Czachora** w związku z wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Sylwetka dra Rafała Czachora

Habilitant jest absolwentem Instytutu Studiów Międzynarodowych (2007) i Instytutu Filologii Słowiańskiej (2010) Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 2007-2010 odbył studia doktoranckie na Wydziale Nauk Społecznych, broniąc rozprawę pt. *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś*. Uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk politycznych nadany przez Instytut Politologii UW. W 2013 roku ukończył studia podyplomowe Menadżer projektów badawczo-rozwojowych w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu. Od 2011 roku jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Dolnośląskiej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach. W roku akademickim 2010/2011 był zatrudniony na umowę o dzieło w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne

Uzyskanie przez dra Rafała Czachora wykształcenia politologicznego w zakresie stosunków międzynarodowych (specjalizacja wschodnia) i filologicznego (filologia rosyjska) w dużym stopniu determinują jego rozwój naukowy, dydaktyczny i organizacyjny. Należy jednak podkreślić, że Habilitant w swojej aktywności dydaktycznej nie ogranicza się do problematyki wschodnioeuropejskiej, prowadząc zajęcia z zakresu współczesnych systemów politycznych, teorii i praktyki stosunków międzynarodowych, polityki zagranicznej i dyplomacji (wykładów – 6, ćwiczeń – 7, seminarium – 1, konwersatorium – 11). W miejscu podstawowego zatrudnienia dr Rafał Czachor prowadzi zajęcia w języku polskim i angielskim, a także seminarium

licencjackie. Pod jego kierunkiem powstało 7 prac licencjackich, zaś w ok. 50 przypadkach występował on w roli recenzenta prac licencjackich i magisterskich. Dwukrotnie na podstawie wyników ewaluacji został uznany za najlepszego wykładowcę DWSPiT. Rozproszenie dydaktyczne nie przeszkodziło mu w realizacji najważniejszych kierunków badawczych.

Z racji zainteresowań i zajmowanego stanowiska pełnomocnika rektora ds. współpracy międzynarodowej i programu Erasmus koordynuje współpracę z uczelniami partnerskimi z Rosji, Ukrainy, Armenii, Republice Czeskiej, Turcji, Cypru, Bułgarii, Węgier i Rumunii.

Osiągnięcia dydaktyczne Habilitanta wskazują na bogate doświadczenia w zakresie prowadzonych zajęć oraz recenzowania prac dyplomowych. Natomiast w kwestii promowania prac dyplomowych wykazał jedynie niewielką liczbę prac licencjackich i żadnej rozprawy magisterskiej. Należy podkreślić, że jest to spowodowane krótkim stażem pracy w szkolnictwie wyższym.

Osiągnięcia organizacyjne dra Rafała Czachora również należy ocenić pozytywnie. W Uczelni Jana Wyżykowskiego pełni on funkcję pełnomocnika rektora ds. współpracy międzynarodowej i programu Erasmus. Ponadto był zaangażowany w organizację konferencji międzynarodowych i w działalność Fundacji „Instytutu Polsko-Rosyjskiego”.

Ocena dorobku naukowego dra Rafała Czachora

W ujęciu statystycznym dorobek naukowy dra Rafała Czachora z naddatkiem spełnia stawiane wymogi. W ciągu 5 lat pracy na stanowisku adiunkta opublikował 5 monografii, w tym rozprawę doktorską, zredagował 2 prace zbiorowe, 17 rozdziałów w pracach zbiorowych, 28 artykułów naukowych, 26 recenzji, 4 referaty w materiałach pokonferencyjnych oraz 8 artykułów prasowych i popularnonaukowych. Ponadto przed obroną doktoratu również wykazywał dużą aktywność naukową (6 rozdziałów w pracach zbiorowych, 3 artykuły i 7 recenzji). Spośród artykułów w dorobku Habilitanta dominują niewielkie publikacje o objętości 10-15 stron maszynopisu.

Dokonując przeglądu tematycznego dorobku Habilitanta możemy udzielić odpowiedzi na pytanie **co jest przedmiotem jego badań?** W ten sposób

zidentyfikujemy główne obszary aktywności naukowej oraz określimy ich powiązanie z obszarem badawczym nauki o polityce. Podstawowy obszar badawczy dra Rafała Czachora dotyczy transformacji systemów politycznych państw postradzieckich, obejmujący system naczelnych organów władzy państwowej, partie polityczne oraz samorządy. W przedstawionym do recenzji dorobku ten obszar został zaprezentowany najpełniej pod względem ilościowym (3 monografie i 24 artykuły) i jakościowym. Habilitant skutecznie skoncentrował wysiłek badawczy na poradzieckich reżimach politycznych ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki transformacji systemu politycznego Białorusi. Należy wyróżnić na polskim gruncie nowatorskie badania w zakresie systemów politycznych quasi-państw Kaukazu Południowego (Abchazji, Osetii Południowej, Górski Karabach). W obszarze badań poradzieckich Habilitant poszukuje tematów mało znanych polskiemu czytelnikowi. Do takich należy zakwalifikować kwestie decentralizacji władzy, w tym funkcjonowanie samorządów w państwach b. ZSRR (Rosja, Białoruś, Gruzja, Armenia i Azerbejdżan). Warto zauważyć, że celem zapoznania rosyjskojęzycznych czytelników z polskimi doświadczeniami przemian Habilitant zaprezentował problem relacji pomiędzy naczelnymi organami władzy państwowej w Polsce oraz proces kształtowania samorządu terytorialnego. Podjął także szczątkowy wysiłek badawczy w zakresie przedstawienia kwestii elit politycznych zarówno Białorusi, jak i quasi-państw Kaukazu Południowego. Szczególnie cenne są próby konceptualizacji badań procesów transformacji systemów politycznych państw poradzieckich, które zostały podjęte w pracy *Poradzieckie reżimy polityczne w perspektywie neopatrymonilanej, Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001* oraz w artykule *Modele badań procesów transformacji systemów politycznych państw poradzieckich* (w: *Procesy integracyjne i dezintegracyjne na obszarze poradzieckim. Próba bilansu*, pod red. T. Ambroziaka, Toruń 2015)

Kolejnym obszarem tematycznym jest polityka zagraniczna i bezpieczeństwa państw poradzieckich. Na tym polu naukowej aktywności wyraźnie dominuje problematyka stosunków bilateralnych i multilateralnych oraz polityki zagranicznej. Zagadnieniom bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego Habilitant poświęca mniej uwagi. W ramach powyższego obszaru dr Rafał Czachor koncentruje wysiłek

badawczy na polityce zagranicznej niepodległej Białorusi (1 monografia, 8 artykułów), badając m.in. białoruską politykę wielowektorową, założenia polityki bezpieczeństwa, stosunki Białorusi z Rosją Ukrainą, Polską i Chinami. Podkreślić należy zainteresowanie Habilitanta polską polityką wschodnią w odniesieniu do państw Europy Wschodniej (Rosja, Ukraina, Białoruś) i Kaukazu Południowego, a także kwestią uregulowania konfliktów na obszarze poradzieckim.

W swoich publikacjach Habilitant porusza zagadnienia z innych obszarów tematycznych. W zakresie nauk o polityce niewątpliwie znajdują się kwestie stosunków narodowościowych, w tym problem samostanowienia narodów Południowego Kaukazu, Kurdów bądź kwestia Romska na Białorusi. Poza obszarem nauk o polityce należy umieścić nieliczne publikacje dotyczące zagadnień kultury i języka rosyjskiego, w tym 1 monografię (Менталитет провинциального дворянства в период общественно-политических изменений второй половины XX века, Вроцлав 2013). Powyższy obszar aktywności determinuje drugie wykształcenie Habilitanta (filologia rosyjska).

Analizując wymienione wcześniej obszary badawcze, należy podkreślić, że wyraźnie zauważalny jest wpływ na podejmowaną tematykę wykształcenia politologicznego, w tym ukończenie studiów magisterskich na kierunku stosunki międzynarodowe. Nie ma jednak wątpliwości co do tego, że tematyka pierwszego i drugiego obszaru badawczego jest częścią obszaru nauk o polityce. Podkreślić należy także koncentrację publikacji wokół wymienionych wiodących obszarów badawczych oraz unikanie zbędnego rozproszenia wysiłku badawczego.

Odpowiadając na pytanie „w jaki sposób Habilitant prowadzi badania?” należy podkreślić, że w znacznej części publikacji zaprezentował dobrą znajomość zasad poznania i wykładu naukowego oraz kultury metodologicznej i podstaw teoretycznych.

Przedłożone do recenzji teksty cechuje dobra znajomość podejmowanej problematyki, solidna baza źródłowa i poprawne konstruowanie tekstów naukowych, mających logiczną i uporządkowaną strukturę. Większość tekstów Habilitanta kończą przemyślane i wartościowe wnioski (np. w sprawie funkcjonowania poradzieckich reżimów politycznych, białoruskiej polityki neutralności). Prezentując swoje prace

wykorzystuje on siatkę pojęciową i kategorie analizy politologicznej. Pozytywnie należy ocenić również poziom merytoryczny zdecydowanej większości recenzowanych tekstów, wykorzystanie licznej literatury obcojęzycznej, głównie rosyjskojęzycznej i angielskojęzycznej.

Zmiany systemowe w państwach poradzieckich Habilitant bada w świetle teorii transformacji, odwołując się do podejścia strukturalnego i proceduralnego (R. Czachor, *Postradzieckie reżimy polityczne ...*). Z badawczego punktu widzenia interesującym jest odwołanie się do idealnych typów panowania Maxa Webera. Na podstawie paradygmatu neopatrymonialnego wyróżnia on reżimy oligarchiczne (Ukraina, Gruzja, Kirgizja, Armenia), biurokratyczne (Rosja, Białoruś) i sultanistyczne (Azerbejdżan, Uzbekistan, Tadżykistan, Turkmenistan). Pojawia się także kolejna kategoria - demokracja neopatrymonialna, w ramach której rozpatrywane są przypadki jedynie Mołdawii i Kirgizji. Habilitant trafnie wskazuje na podejmowaną w takich reżimach próbę ograniczenia władzy wykonawczej, skupionej w rękach prezydenta oraz „gry według zasad”. Należy jednak zwrócić uwagę, że również na Ukrainie od „rewolucji pomarańczowej” trwają próby odejścia od zasady „gry o sumie zerowej” na rzecz „gry według zasad”. Z kolei w Mołdawii również mamy do czynienia ze zjawiskiem oligarchizacji życia politycznego i ekonomicznego (przykład Władimira Plachotniuka, oligarchy, wiceprzewodniczącego parlamentu, sponsora Demokratycznej Partii Mołdowy). Sięgając do teorii Maxsa Webera w kontekście zmian systemowych na obszarze poradzieckim należało w większym stopniu odwołać się do kategorii państwa i społeczeństwa stanowego a państwa i społeczeństwa nowoczesnego. W badaniach nad przemianami w Rosji do tej koncepcji odwołał się Włodzimierz Marciniak (*Rozgrabione imperium. Upadek Związku Radzieckiego i powstanie Federacji Rosyjskiej*, Kraków 2001). Habilitant nie zachowuje konsekwencji w kwalifikowaniu Abchazji, Osetii Południowej i Górskiego Karabachu jako quasi-państw, włączając je na równi z innymi b. republikami do grupy państw postradzieckich.

Na dość krytyczną ocenę zasługuje część dorobku Habilitanta, składająca się z tekstów o małej objętości, mających opisowy i przyczynkarski charakter. W nielicznych publikacjach Habilitant implikuje swoje wcześniejsze ustalenia.

Na pozytywną ocenę zasługuje poziom metodologiczny oraz stosowanie technik badawczych właściwych dla nauki o polityce. Słabością jest jednak stosowanie metod badawczych właściwych dla subdyscypliny stosunki międzynarodowe.

Podsumowując ocenę jakości badań prowadzonych przez dra Rafała Czachora należy odnotować ich bardzo dobry poziom merytoryczny i metodologiczny, bogatą bazę źródłową, w tym obfitość literatury rosyjskojęzycznej. Należy podkreślić nie tylko bardzo dobrą znajomość problematyki państw b. ZSRR, szczególnie kwestii białoruskiej, ale również dążenie do weryfikowania w części swoich prac teorii i koncepcji transformacji autorstwa badaczy zachodnich i rosyjskojęzycznych. Znaczną część prac habilitanta cechuje wysoka kultura pracy naukowej i bardzo dobra umiejętność wszechstronnego analizowania problemu, wyciągania interesujących i wartościowych wniosków.

Ważnym elementem oceny Habilitanta jest odpowiedź na pytanie **gdzie prezentowane są wyniki jego badań ?** Z racji zajmowanych stanowisk i pełnionych funkcji część prac Habilitanta została wydana w wydawnictwie Uczelni Jana Wyżykowskiego w Polkowicach bądź zeszytach naukowych tejże szkoły (3pkt). Zaangażowanie dra Rafała Czachora w działalność Instytutu Polsko-Rosyjskiego we Wrocławiu skutkowało wydaniem szeregu monografii w ramach serii Biblioteka Instytutu Polsko-Rosyjskiego oraz na łamach „Rocznika Instytutu Polsko-Rosyjskiego” (4 pkt). Części prac zbiorowych jego autorstwa zostało opublikowanych w wydawnictwach w Toruniu, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie, Warszawie i Moskwie. Artykuły Habilitant publikowała m.in. w takich pismach, jak „Przegląd Wschodni” (10 pkt), „Samorząd Terytorialny” (9 pkt), „Przegląd Orientalistyczny” (10 pkt), „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych” (4 pkt), „Miscellanea Posttotalitariana Wratislaviensa” „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (6 pkt), „Białoruskie Zeszyty Historyczne” (5 pkt), „Przegląd Wschodnioeuropejski” (8 pkt), „Nowa Polityka Wschodnia” (4 pkt), „Społeczeństwo i Polityka” (8 pkt), „Wschodnioznawstwo” i „Wrocławski Przegląd Międzynarodowy”. Ponadto kilka artykułów ujrzało światło dzienne w periodykach zagranicznych: „Wisnyk Lwiws'koho Uniwersytetu. Serija Miżnarodni Widnosyny” (Lwów, Ukraina), „Tomskij Żurnal

Lingwistycznych i Antropologicznych Isledowanij” (Tomsk, Rosja), „Politicheskaja Konzeptologija: Żurnal Mieźdiscyplinarnych Isledowanij” (Rostow nad Donem, Rosja), „Wiestnik Rosijsko-Armianskogo (Sławianskogo) Uniwersitieta” (Erewań, Armenia), zaś jego referaty były publikowane w materiałach pokonferencyjnych w Mińsku, Omsku i Dubnie (Rosja). Należy podkreślić, że Habilitant opublikował swoje prace w periodykach o profilu politologicznym bądź społeczno-humanistycznym o zasięgu lokalnym, krajowym i międzynarodowym. W jego dorobku dominują prace w języku polskim, ale należy podkreślić także liczne publikacje w językach rosyjskim i angielskim.

Ważnym elementem pracy naukowej dra Rafała Czachora jest udział w konferencjach, stażach naukowo-badawczych oraz zaangażowanie w działalność organizacyjno-badawczą środowiska politologicznego. Po uzyskaniu stopnia doktora czynnie uczestniczył w 31 konferencjach naukowych, w tym 10 zagranicznych (Rosja, Białoruś, Litwa i Armenia). Wygłoszenie referatów na konferencjach zagranicznych nie było incydentalne. Warto podkreślić, że na 12 konferencjach międzynarodowych swoje referaty wygłosił w językach rosyjskim i angielskim. W okresie pracy na stanowisku adiunkta odbył kilka (7) miesięcznych staży naukowych na uniwersytetach w Rosji (Tomski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny), Ukrainie (Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki), Białorusi (Białoruski Uniwersytet Państwowy) i Armenii (Rosyjsko-Ormiański (Słowiański) Uniwersytet).

Dr Rafał Czachor uczestniczył w kilku krajowych i międzynarodowych projektach badawczych (6) finansowanych przez DWSPiT w Polkowicach, Instytut Polsko-Rosyjski, Academic Swiss Caucasus Net (Szwajcaria) i Rosyjską Fundację Nauk Humanistycznych (Rosja). Habilitant jest redaktorem naczelnym periodyku naukowego „Rocznik Instytutu Polsko-Rosyjskiego” oraz członkiem międzynarodowej rady serii wydawniczej „Biblioteka Instytutu Polsko-Rosyjskiego”, członkiem rady redakcyjnej periodyku naukowego „Wiestnik Tomskiego Gosudarstwiennogo Uniwersitieta. Sociologia, Filosofija. Politologija”, a także członkiem PTNP (oddział we Wrocławiu) oraz Rosyjskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (oddział w Tomsku). Powyższe dane świadczą o dużym zaangażowaniu Habilitanta w nawiązanie międzynarodowej współpracy naukowej i badawczej ze wschodnimi sąsiadami Polski.

Z tego też względu w miejscu pracy powierzono mu funkcję koordynatora współpracy naukowo-dydaktycznej z uczelniami zagranicznymi w Pilźnie, Izmirze, Nikozji, Debreczynie, Lwowie, Dubnej i Erewaniu.

Odrębnej ocenie zostanie poddane osiągnięcie naukowe za jakie należy uznać monografię autorstwa dra Rafała Czachora pt. *Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001*, ss. 526.

- a) **Problem badawczy** podjęty w recenzowanej monografii ponad wszelką wątpliwość jest wartościowy w sensie poznawczym oraz istotny dla praktyki politycznej w państwach Europy Wschodniej. Podstawę takiej oceny tworzą bardzo dobra analiza procesu zmian systemu politycznego Białorusi w ujęciu neoinstytucjonalnym oraz ukazanie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań trwałości systemu. Podjęty problem badawczy przedstawiono jako okres zamknięty, zakończony procesem petryfikacji systemu. Zdaniem Habilitanta, przejście od niedemokratycznego systemu radzieckiego do spersonalizowanego systemu autorytarnego na Białorusi odbyło się w latach 1988-2001 z krótkim epizodem otwarcia się systemu w latach 1991-1994. W pierwszej dekadzie XXI wieku w państwach obszaru Wspólnoty Niepodległych Państw odbywały się bardzo ważne procesy na drodze zmian systemowych. W 2004 roku na Białorusi miało miejsce referendum konstytucyjne dotyczące zniesienia limitu kadencji prezydenta oraz otwierające Aleksandrowi Łukaszence drogę do trzeciej (2006-2010) i kolejnych kadencji. Proces zmian systemowych na Białorusi jest procesem dynamicznym, a okres petryfikacji systemu pod wpływem czynników wewnętrznych i zewnętrznych (Rosja) przebiegał także w pierwszej dekadzie XXI wieku.
- b) **Struktura monografii** jest ważnym elementem pozwalającym na konceptualizację i uporządkowanie problemu badawczego. Zgodnie z dobrymi wzorcami myślenia politologicznego Habilitant w ujęciu chronologiczno-problemowym przedstawił analizę charakteru zmian systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001. We wstępie jednak czytamy, że przyjęto układ chronologiczny (s. 32). Łącząc wiedzę ogólną w zakresie teorii transformacji z wiedzą szczegółową dotyczącą przemian na obszarze postradzieckim

przedstawiono interesującą, logiczną i spójną koncepcję rozprawy. Eksploracje Habilitant zaczyna od zaprezentowania kwestii teoretycznych i uwarunkowań procesu zmian (rozdziały 1 i 2), przechodząc następnie do zasadniczego wątku - etapów zmian systemowych (rozdziały 3-6) oraz wątków końcowych, poświęconych trwałości systemu. Zważywszy na specyfikę podjętego problemu badawczego brakuje części rozprawy poświęconej aktualnym problemom życia politycznego Białorusi po 2001 roku, ponieważ ostatni rozdział nie wyczerpuje tematu.

- c) **Treść recenzowanej monografii** ma charakter analityczny, ale Habilitanta wyróżnia także bardzo dobra znajomość faktów z białoruskiego życia politycznego. Na pozytywną ocenę zasługuje wykorzystany materiał empiryczny, faktograficzny zgromadzony w procesie opracowywania podjętego problemu badawczego. W recenzowanej monografii w sposób czytelny przedstawiono cele i hipotezy badawcze. Sformułowanie 10 rozbudowanych hipotez badawczych bez wytypowania najważniejszych przypuszczeń rozprasza wysiłek badacza. Wpłynęło to na pominięcie w zakończeniu niektórych z nich. Wytyczenie ram czasowych oraz podział na etapy transformacji Habilitant ujmuje jako hipotezę (d), którą pozytywnie weryfikuje m.in. w zakończeniu. W jednej z hipotez pisze o systemie partyjnym na Białorusi (hipoteza h), natomiast w ramach białoruskiego systemu politycznego mamy do czynienia z protosystemem. W połowie lat 90-ch prezydent musiał się zmierzyć nie tylko z opozycją liberalną i narodową, ale także z ugrupowaniami lewicy (komunistami i agrarystami), mającymi większy wpływ w parlamencie (hipoteza i). Większość pozytywnie zweryfikowanych hipotez badawczych posiada istotne walory poznawcze.

Ważnym dla oceny monografii jest treść Rozdziału 1, w którym zaprezentowano istotne w kontekście podjętego problemu badawczego kwestie przydatności teorii transformacji demokratycznej na gruncie zmian w państwach postradzieckich. Habilitant przychyła się do opinii niektórych badaczy (m.in. D. G. Roedera, A. Przeworskiego), że na obszarze b. ZSRR ukształtował się specyficzny typ transformacji, nazywany transformacją postradziecką

(postkomunistyczną). Ze względu na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne (często dotyczące obszaru WNP) powyższy typ transformacji nie zawsze pozwala na analizowanie procesu zmian w ujęciu demokratyzacji. Przypadek białoruski doskonale potwierdza w/w przypuszczenia, ale takiej pewności nie mamy w odniesieniu do zmian zachodzących w Gruzji, Mołdawii i na Ukrainie. Analizując zmiany systemowe na Białorusi Habilitant słusznie skłania się ku podejściu neoinstytucjonalnemu, zwracając uwagę na instytucjonalne i behawioralne czynniki zmian. Koncepcja neopatrymonializmu nadaje się do zastosowania w procesie badawczym nad transformacją systemów politycznych państw obszaru b. ZSRR, ale nie może być stosowana bezkrytycznie. Powyższe przypuszczenia potwierdzają procesy kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego i wzrost kultury demokratycznej w Gruzji, Mołdawii i na Ukrainie.

Pierwsze dwa rozdziały stanowią interesującą i wartościową część monografii. W kontekście przyjętego modelu badawczego w Rozdziale 2 bardzo dobrze przedstawiono instytucjonalne i behawioralne uwarunkowania zmian. Na szczególną uwagę zasługuje charakterystyka nomenklatury i opozycji. Ponadto zaprezentowanie podziałów socjopolitycznych w społeczeństwie radzieckim oraz koncepcji Białorusinów jako narodu pogranicza cywilizacyjno-politycznego pozwala na lepsze zrozumienie procesu zmian w niepodległym państwie białoruskim (wybór określonego modelu politycznego).

Kolejne cztery rozdziały przedstawiają cztery etapy procesu transformacji systemu politycznego Białorusi w latach: 1) 1988-1991; 2) 1991-1994; 3) 1994-1996 i 4) 1996-2001. Pierwszy z nich został nazwany etapem rozkładu systemu Białoruskiej SRR. W literaturze przedmiotu częściej spotykamy określenie liberalizacji systemu radzieckiego, ponieważ jego rozkład nastąpił znacznie wcześniej. Konwencja tego rozdziału nieco odbiega od pozostałych, ponieważ w głównej mierze Autor koncentruje się na kwestiach ustroju politycznego BSRR oraz życiu polityczny republiki. W pozostałych uwypukla m.in. charakterystykę najważniejszych aktorów politycznych, system partyjny, kwestie ustrojowe i samorządu lokalnego oraz elekcje prezydenckie. Zastrzeżenie budzi kolejność

niektórych podrozdziałów w ramach poszczególnych rozdziałów. W jednych rozdziałach analiza treści zaczyna się od charakterystyki głównych aktorów, a w kolejnych rozdziałach od charakterystyki ustroju politycznego (brak konsekwencji).

W recenzowanych rozdziałach znalazły się wartościowe elementy politologicznej analizy zmian systemowych na Białorusi oraz wykorzystano obszerny materiał faktograficzny. Odnajdujemy w nich bardzo dobrą prezentację procesu kształtowania i funkcjonowania nieformalnej partii władzy oraz białoruskich partii politycznych. Na szczególną uwagę zasługuje pokazanie modelu relacji pomiędzy władzą a opozycją oraz mechanizmów sprawowania władzy po 1996 roku. Wartościową część rozprawy stanowią wnioski i przemyślenia Autora oraz liczne tabele i wykresy.

Ważny w strukturze monografii jest ostatni rozdział poświęcony wewnętrznym i zewnętrznym uwarunkowaniom trwałości systemu. Należy się zgodzić z ustaleniami Habilitanta, że wykształcony na Białorusi model władzy nie był odzwierciedleniem modelu radzieckiego. Wewnętrznych źródeł trwałości systemu należy poszukiwać w szeregu czynnikach związanych z zapotrzebowaniem społecznym na określony typ przywództwa oraz celowych działaniach rządzących w sferze społecznej, mających bardzo często charakter populistyczny i propagandowy. W kontekście uwarunkowań zewnętrznych decydujące znaczenie posiada czynnik euroazjatycki. Białoruś jest członkiem różnego rodzaju struktur integracyjnych na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw, będących ostoją wartości i reżimów niedemokratycznych.

- d) **Założenia metodologiczne** dotyczące opiniowanej monografii zasługują na pozytywną ocenę. Podjęty problem badawczy jest rozpatrywany w świetle paradygmatu neoinstytucjonalnego, pozwalającego na lepsze zrozumienie procesów politycznych zachodzących na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw, w tym również na Białorusi. Habilitant zadeklarował i zastosował wartościowe metody politologiczne. Wiodącą metodą badawczą uczynił analizę systemową, uzupełnioną o metodę behawioralną i politologiczną analizę faktów. We wstępie odwołał się także do metody decyzyjnej, komparatystycznej,

historycznej i prawnej. W uzasadnieniu stosowania metody komparatystycznej zaznacza, że będzie ona wykorzystywana do porównania analogicznych procesów zachodzących w Rosji i na Ukrainie. Nie kwestionując zasadności jej stosowania należy podkreślić, że kształtowanie spersonalizowanego systemu autorytarnego na Białorusi ma także wiele cech wspólnych z podobnymi reżimami politycznymi w wybranych państwach Kaukazu Południowego i Azji Centralnej. W trakcie licznych wyjazdów i staży naukowych Habilitant miał możliwość obserwować przebieg procesów politycznych w państwach b. ZSRR.

- e) **Baza źródłowa** recenzowanej monografii jest obszerna i wynosi 46 stron maszynopisu. Ponadto wykorzystano w niej różnorodne i reprezentatywne źródła. Na uwagę zasługuje sięgnięcie do licznych aktów normatywnych Republiki Białoruś oraz programów partii politycznych. W pracy wykorzystano także liczne źródła polskie, białoruskie, rosyjskie i angielskie.

Konkludując, chcę wyraźnie podkreślić, że dorobek naukowy dra Rafała Czachora **z naddatkiem spełnia** określony w art. 16.1, Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.), wymóg posiadania osiągnięć naukowych uzyskanych po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiących znaczny wkład w rozwój nauki o polityce ze szczególnym uwzględnieniem nauki o stosunkach międzynarodowych. W konsekwencji **opowiadam się za nadaniem dr. Rafałowi Czachorowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce.**

D Y R E K T O R
Centrum Europy Wschodniej UMCS

prof. dr hab. Walenty Baluk